

СИЛОВІ І НЕСИЛОВІ ЗАСОБИ В БОРОТЬБІ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ ЗА АДМІНІСТРАЦІЙ БАРАКА ОБАМИ

У статті розглядається зовнішня політика США за адміністрацій Барака Обами в контексті боротьби з міжнародним тероризмом. Основний акцент робиться на перегляд підходів до застосування силових і несилових засобів в зовнішній політиці Білого дому. Адміністрація наголошує на необхідності переходу від моделі ведення великомасштабних силових дій до проведення точкових контртерористичних операцій. Вашингтон виступає за активне міжнародне партнерство, дипломатичний діалог та фінансову допомогу країнам-союзникам в протистоянні поширенню тероризму.

Ключові слова: США, силові і несилові засоби, тероризм, Барак Обама.

З приходом до влади в США в січні 2009 р. адміністрації Б. Обами, був зроблений досить істотний поворот в рамках зовнішньополітичного курсу США. Президент США прийшов до Білого дому з твердим наміром завершити війну з тероризмом. В контексті використання силових методів, Вашингтон спочатку зробив заявку на набагато більшу стриманість у своїх діях. Голова Білого дому мав намір відмовитися від надмірної прихильності силовим заходам, яка була характерна для адміністрації Буша і призвела до провального вторгнення в Ірак в 2003 р. Обама зробив ставку на більш гнучкі, прозорі методи боротьби з тероризмом, ніж ті, які застосовувала попередня адміністрація республіканців.

Підкреслюючи свою прихильність комплексному підходу використання силових і несилових засобів, Обама виступив з промовою 27 лютого 2009 р.¹, позначивши стратегію політики США в Іраку, метою якої повинно було стати виведення американських військ до 31 серпня 2010 р., з залишенням 50-тисячного контингенту, для виконання несилових завдань. У той же час, 7 квітня 2009 р., перебуваючи з візитом в Багдаді голова Білого дому заявив, що найближчі 18 місяців будуть визначальними для місії американських військ в Іраку, наголосивши на важливості гарантій того, що ситуація в Іраку стабільна, що він не є притулком для терористів і що США можуть почати повернення військових додому². Однак, в питанні Афганістану, адміністрація президента вважала необхідним зосередитися на вирішенні проблеми міжнародного тероризму за допомогою активізації силових і несилових зусиль США в цій країні. Обама наголошував, що Сполучені Штати відстоюють життєво важливі безпекові інтереси, стикаючись із наявними й потенційними загрозами, котрі ініціюються Афганістаном та Пакистаном. На думку адміністрації президента, в цій країні потрібно здійснити такі силові і несилові кроки: впровадити цивільно-військову стратегію, сприяти розвитку громадянського суспільства, збільшити штат національних військ (армії та поліції), залучити уряди до міжнародної діяльності та підтримувати

їх легітимність, зруйнувати зв'язок між розповсюдженням наркотиків та масовими виступами.

В середині лютого 2009 р. Білий дім оголосив про відправку додатково 17 тисяч військовослужбовців для стабілізації ситуації в сфері безпеки, після чого почалося посилення силової присутності США в Афганістані³. Фактично, це підкріплення представляло собою майже 50-відсоткове нарощування військових сил США в Афганістані, де на початок 2009 р. вже знаходилося 36 тис. американських військовослужбовців, близько половини з них служили в складі Міжнародних сил сприяння безпеці, а решта виконували окремі завдання з підготовки афганських сил безпеки і проведення антитерористичних операцій. 27 березня того ж року Обама офіційно представив нову стратегію боротьби з бойовиками в Афганістані і сусідньому з ним Пакистані⁴. Було заявлено, що на додаток 17-тисячному поповненню військового контингенту, в Афганістан будуть відправлені ще 4 тисячі військовослужбовців. Посилення силової присутності США в Афганістані пояснювалося тим, що ще під час передвиборчої кампанії Обама назвав стабілізацію обстановки в Афганістані, в контексті боротьби з тероризмом, головним зовнішньополітичним пріоритетом США. У той же час, невдалий наступ контингенту військ США в розмірі 4-х тисяч морських піхотинців в Афганістані на початку липня 2009 р., а також збільшення кількості терористичних актів в Кабулі, призвело до того, що командувач Міжнародними силами сприяння безпеці в Афганістані генерал С. Маккрістал представив міністру оборони США Р. Гейтсу доповідь про те, що НАТО може протягом року програти війну в Афганістані, якщо контингент військ негайно не буде збільшений на 30-40 тисяч осіб⁵. В результаті після тривалих консультацій Обами з групою радників, в особі віце-президента Дж. Байдена, міністра оборони Р. Гейтса, директора ЦРУ Л. Панетти, начальника Об'єднаного комітету начальників штабів адмірала М. Маллена, в кінці листопада 2009 р. було прийнято рішення про відправку до Афганістану силового підкріплення. Офіційно подальша стратегія боротьби з тероризмом в контексті афганської кампанії була представлена президентом США 1 грудня 2009 р. Виступаючи в Академії у Вест-Пойнті, Обама заявив, що додаткові військові сили необхідні, щоб придушити опір талібів і прискорити передачу повноважень афганській владі. Говорячи про цілі триваючої афганської кампанії, голова Білого дому наголосив на необхідності довести розпочате до кінця, щоб забезпечити США і решту світу від терактів, подібних до терористичного акту 11 вересня 2001 р. Згідно з ідеями, виробленим адміністрацією президента, стратегія США в Афганістані буде ґрунтуватися на таких силових і несилових методах: військових діях проти талібів, співпраці з ООН, міжнародними партнерами і афганським народом, а також тісному партнерстві з Пакистаном. «Ми будемо реалізовувати силову стратегію, яка дозволить перехопити ініціативу у Талібану і збільшити обороноздатність Афганістану в найближчі 18 місяців. Збільшення контингенту на 30 тисяч осіб допоможе нам у підготовці компетентних співробітників сил безпеки Афганістану і створити умови для передачі повноважень щодо забезпечення безпеки афганцям. Ми також будемо працювати з нашими партнерами, ООН і афганським народом над створенням більш ефективної громадянської стратегії, з тим щоб уряд міг скористатися перевагами внаслідок поліпшення ситуації в сфері безпеки. Крім того, ми будемо діяти, віддаючи собі повний звіт у тому, що наш успіх в Афганістані нерозривно пов'язаний з нашим партнерством з Пакистаном. Ми знаходимося в Афганістані для того, щоб не дати терористам знову поширитися по території країни і сусіднього Пакистану»⁶.

Коментуючи 7 квітня 2010 р. новий Договір про заходи щодо подальшого скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь держсекретар Г. Клінтон зазначила, що розповсюдження ядерної зброї і тероризм є глобальними проблемами, і вони вимагають глобальних

комплексних заходів. Вона зробила акцент на тому, що США мають намір домагатися того, щоб всі країни, що користуються благами цивільної ядерної енергетики, зобов'язалися вжити заходів щодо нерозповсюдження та охорони вразливих ядерних матеріалів. Вашингтон має намір працювати над побудовою міжнародного консенсусу щодо використання силових і несилових засобів, здатних переконати лідерів Ірану і Північної Кореї змінити курс, а також щоб уникнути попадання небезпечних матеріалів у руки терористів⁷. Аналізуючи стратегію боротьби з можливим потраплянням ядерної зброї в руки терористів Обама зазначав, що важливою є дипломатична робота для отримання максимальної міжнародної підтримки, щоб позбавити терористів доступу до зброї масового знищення.

У своїй статті «Партнерства, які нам потрібні», що вийшла у вересні 2011 р. Обама підтвердив свою прихильність силовим і несиловим методам в боротьбі з міжнародним тероризмом. Він підкреслив, що через 10 років після терактів 11 вересня, США прагнуть підтримувати глобальну співпрацю, необхідну для протистояння терористичній загрозі. Крім цього він зазначив, що завдяки силовим операціям США зірвали плани «Аль-Каїди», ліквідували Усаму бін Ладена і значну частину його керівництва, і вивели «Аль-Каїду» на шлях розгрому. «Виводячи залишки війська з Іраку і передаючи відповідальність в Афганістані, ми будемо комплексно підтримувати іракців і афганців в їх зусиллях по забезпеченню безпеки», – додавав Обама⁸. У свою чергу, вже в опублікованому 5 січня 2012 р. документі Міністерства оборони США під назвою «Підтримка глобального лідерства США: пріоритети для XXI століття», робиться оцінка засобів і методів боротьби з тероризмом і нерегулярними озброєними формуваннями⁹. Головна мета в цій області полягає у знищенні «Аль-Каїди». При цьому Вашингтон буде прагнути не допустити, щоб Афганістан знову став притулком для цієї організації. Однак силова присутність в цій країні скорочується, а значить, боротьба продовжиться в інших регіонах. Відповідно, за даним документом, будуть використовуватися як прямі силові, так і несилові заходи впливу, включаючи військову допомогу проамериканським режимам країн третього світу, які борються з терористичними угрупованнями. Крім того, в документі підкреслюється, що в умовах непередбачуваності вищезгаданих загроз було б недоцільно брати участь у всіх можливих військових місіях, але зберігаючи при цьому здатність вести широкий спектр операцій військового і невійськового характеру. В кінці липня 2012 р. в Вашингтоні було опубліковано щорічну доповідь про глобальний тероризм, в якому наголошувалося на важливості проведення силових операцій проти терористів. Відзначається, що смерть Усами бін Ладена, керівника «Аль-Каїди» в 2011 р., стало поворотним моментом у боротьбі з тероризмом. При цьому в доповіді перераховуються і інші терористи, ліквідовані за звітний період: ініціатор вибухів в посольствах США в Кенії і Танзанії в 1988 р. Атія Абдул Рахман, заступник командувача «Аль-Каїдою» після смерті бін-Ладена, Анвараль-Авлакі. Крім цього, акцент робиться на необхідності силового і несилового міжнародного співробітництва в боротьбі з тероризмом. Як стверджується в доповіді, крім Північної Кореї, Сирії, Судану, США також виділяє Іран як найбільш активну «державу-спонсор» тероризму, який надає «фінансову, матеріальну і логістичну підтримку» радикальним угрупованням на Близькому Сході і в Центральній Азії¹⁰. У контексті підтримки Іраном терористичних угруповань, необхідно сказати про виступ віце-президент Дж. Байдена на Мюнхенській конференції безпеки в лютому 2013 р. За словами Байдена, президент Обама чітко дав зрозуміти іранським лідерам, що політика США націлена на несилове стримування Ірану в питанні фінансування тероризму і розробки ядерної зброї. Байден нагадав учасникам конференції, що США і міжнародне співтовариство ставить керівництву Ірану чіткий вибір: або

він продовжить підтримку терористів або зіткнеться з подальшим комплексним тиском і ізоляцією. «Поки ще є час у дипломатії, підкріпленої всебічним тиском, ще є шанс на успіх. Черга за урядом Ірану»¹¹.

Прихильність адміністрації Обама до застосування як силових так і несилових засобів в боротьбі з міжнародним тероризмом була підтверджена у виступі голови Білого дому 23 травня 2013 р. в Національному університеті оборони США. Говорячи про проблему тероризму Обама зазначив, що американському народу все ще загрожують терористи, а трагічні випадки від Бенгази до Бостона є яскравим тому підтвердженням. За словами Обама, основна частина сил «Аль-Каїди» в Афганістані і Пакистані була практично розгромлена завдяки вдалим силовим операціями, але при цьому почали виникати нові її філії на території від Ємену до Іраку, від Сомалі до Північної Африки. Саме тому після десяти років боротьби настав відповідний момент, щоб задати питання про способи і методи подальшої боротьби з тероризмом. «По-перше, ми повинні остаточно розгромити «Аль-Каїду» та її філії, а також завершити передачу місії забезпечення безпеки місцевим силам. Ми будемо продовжувати співпрацювати з афганським урядом, навчаючи служби безпеки і допомагаючи боротися з тероризмом. За межами Афганістану ми не маємо наміру вести «глобальну боротьбу з терором» без кордонів. Замість цього ми будемо наносити систематичні і цілеспрямовані силові удари по конкретним угрупованням екстремістів, використовуючи для цього партнерство з іншими країнами. Чи не найбільш корисним досягненням нашої співпраці в боротьбі з тероризмом є те, що ми налагодили систему збору та спільного використання розвідданих, арешту і судового переслідування терористів», – сказав Обама¹². Крім того президент США зазначив, що застосування силових методів має розглядатися в рамках більш широкої дискусії щодо комплексної стратегії боротьби проти тероризму. Таким чином, цілеспрямовані операції проти терористів, ефективні партнерства, дипломатичний діалог і міжнародна допомога – ось складові стратегії, яка на думку Обама допоможе значно знизити ризики масштабних атак на території США і зменшити загрози, яким піддаються американці за межами країни. У той же час виступаючи на церемонії випуску курсантів у військовій академії Вест-Пойнт у травні 2014 р. Обама проголосив намір США створити фонд боротьби з тероризмом в обсязі п'яти мільярдів доларів. Даний фонд повинен сприяти підготовці фахівців для боротьби з озброєним екстремізмом і розвитку співробітництва з іншими країнами, що постійно стикаються з проблемою тероризму. Президент запевнив, що США будуть готові застосувати силові методи в односторонньому порядку, якщо цього вимагатимуть американські інтереси. Обама також заявив, що в XXI столітті американський ізоляціонізм не є допустимим, тому що, якщо не забезпечена безпека ядерних матеріалів, це може становити небезпеку для американських міст¹³. У своїй промові на 69-й сесії Генеральної Асамблеї ООН в 2014 р. Обама дав зрозуміти, що адміністрація готова до використання силових методів у боротьбі з терористичним угрупованням ІДІЛ. «По-перше, ми повинні послабити і в підсумку знищити терористичне угруповання, відоме як ІДІЛ. Такі вбивці розуміють тільки мову сили. Ми використовуємо свою військову міць, щоб завдяки серії повітряних ударів витіснити ІДІЛ. Ми будемо навчати і оснащувати сили, що борються проти терористів на землі. Ми перекриємо канали їх фінансування і зупинимо потік бойовиків в даний регіон і за його межі» – зазначив президент¹⁴. Аналізуючи підхід адміністрації Обама до застосування силових і несилових засобів в боротьбі з тероризмом необхідно сказати про документ Стратегія національної безпеки 2015 р.¹⁵. Дана стратегія базується на використанні всього комплексу силових і несилових способів. Документ передбачає орієнтацію країни на спільні дії через партнерство, коаліції і

міжнародні організації. США як і раніше залишають за собою право на односторонні силові дії, але тільки в разі безпосередньої загрози національній безпеці. Місце тероризму, який в 2010 р. був основною загрозою, зайняло більш широке поняття екстремізм. Крім того до глобальних загроз адміністрація Обама віднесла кібертероризм і ядерну зброю як можливу мету терористичних угруповань. Як і Стратегія національної безпеки 2010 р. дана стратегія підкреслює зацікавленість Вашингтона в співробітництві з мусульманським світом в боротьбі з тероризмом. У документі зокрема, йдеться про те, що США проаналізували досвід останнього десятиліття і внесли суттєві зміни в політику протидії тероризму, при цьому зберігши і удосконаливши найбільш важливі інструменти, розроблені з моменту терактів 11 вересня 2001 р. Адміністрація Обама зафіксувала відхід від моделі ведення ресурсномістких, великомасштабних силових операцій із застосуванням сухопутних військ до більш перспективному підходу, пріоритетну роль в рамках якого грають точкові контртерористичні операції, спільні дії з відповідальними партнерами США і зусилля щодо запобігання зростанню збройного екстремізму. Особливе значення в СНБ-2015 приділяється усуненню фундаментальних причин виникнення збройного екстремізму, а саме бідності, нерівності та репресій, а також зміцненню контртерористичного потенціалу найбільш вразливих країн. Адміністрація Обама передбачає, у взаємодії з Конгресом, займатися комплексним навчанням і оснащенням країн-партнерів, наданням їм підтримки в проведенні контртерористичних силових операцій. Так на зміну «глобальній війні з тероризмом» прийшла стратегія, відома як «боротьба з насильницьким екстремізмом». Вона лягла в основу всеохоплюючої стратегії США щодо протистояння транснаціональним джихадистськими угрупованнями – такими, як «Аль-Каїда» і ІДІЛ.

У своєму зверненні до нації на початку грудня 2015 р. Обама підкреслив, що головним кроком є подальше нанесення авіаударів по бойовиках і лідерах «Ісламської держави» в Сирії та Іраку. Президент також акцентував увагу на необхідності силової підтримки збройних сил Іраку і Сирії в боротьбі з терористами. «Ми продовжимо готувати десятки тисяч іракських і сирійських сил, які борються з ІДІЛ, і надавати їм спорядження для того, щоб у бойовиків не було притулків», – сказав він¹⁶. На думку голови Білого дому політичне рішення кризи в Сирії допоможе всім країнам об'єднатися в боях з терористичним угрупованням. Закриваючи саміт з ядерної безпеки у Вашингтоні 1 квітня 2016 р. Обама підкреслив, що запропонував країнам-учасницям зустрічі на рівні спецслужб поліпшити обмін оперативною інформацією з метою запобігання можливих атак терористів. За його словами, міжнародне співтовариство зробило конкретні заходи щодо запобігання ядерного тероризму. У зв'язку з цим президент США заявив про необхідність подальших силових заходів для серйозного захисту об'єктів, де зберігаються плутоній і уран¹⁷. В інтерв'ю каналу CNN, присвяченому п'ятиріччю операції ліквідації Усами бін Ладена, Обама підтвердив ефективність силових і несилових засобів в протистоянні терористичній загрозі. В результаті американських антитерористичних зусиль здатність терористичних угруповань, подібних «Аль-Каїді», проводити масштабні операції на території США різко знизилася. Президент підкреслив, що відправлення 100-тисячних військових контингентів в країни, які стали базою терористичних мереж, є контрпродуктивним і, в певному сенсі, підживлює ту саму ідеологію, проти якої бореться весь демократичний світ. Він також висловив надію, що силові операції спецпідрозділів укупі зі збором розвідувальної інформації стануть головним інструментом американських президентів в боротьбі з тероризмом¹⁸.

Таким чином, протягом двох президентських термінів, адміністрації Обама послідовно використовували силові і несилові засоби в боротьбі з тероризмом. Завдяки силовим операціями

США були знищені лідери терористичних угруповань, у тому числі голова «Аль-Каїди» Усама бін Ладен, досягнуті певні успіхи в Афганістані і Пакистані. Обама виконав передвиборчу обіцянку в питанні виведення американського контингенту з Іраку, продовжуючи при цьому надавати місцевому уряду силову і несилкову допомогу для стабілізації післявоєнної ситуації в країні. У той же час, в контексті проблеми ІДІЛ, голова Білого дому продовжує підкреслювати недоцільність проведення великомасштабної силової операції, віддаючи перевагу точковим авіаударам міжнародної коаліції із застосуванням новітніх технологій.

¹ Obama's Speech at Camp Lejeune, N.C. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2009/02/27/us/politics/27obama-text.html?_r=1

² Myers S. L., Cooper H. In Baghdad, Obama Presses Iraqi Leader to Unite Factions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2009/04/08/world/middleeast/08obama.html>

³ 17,000 U.S. Troops Headed For Afghanistan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbsnews.com/news/17000-us-troops-headed-for-afghanistan/>

⁴ Remarks by the President on a New Strategy for Afghanistan and Pakistan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-a-new-strategy-afghanistan-and-pakistan>

⁵ Woodward B. McChrystal: More Forces or «Mission Failure». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/20/AR2009092002920.html>

⁶ Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan>

⁷ Our Giant Step Towards a World Free from Nuclear Danger. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/04/139821.htm>

⁸ President Obama's Op Ed: The Partnership We Need. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2011/09/20110909132507su0.22102.html#axzz4COVpi6ho>

⁹ Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21 st Century Defense. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf

¹⁰ Country Reports on Terrorism 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/documents/organization/195768.pdf>

¹¹ Remarks by Vice President Joe Biden to the Munich Security Conference. Hotel Bayerischer Hof Munich, Germany. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/02/remarks-vice-president-joe-biden-munich-security-conference-hotel-bayeri>

¹² Remarks by the President at the National Defense University. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/23/remarks-president-national-defense-university>

¹³ Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>

¹⁴ Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly>

¹⁵ The 2015 National Security Strategy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

¹⁶ Address to the Nation by the President. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/12/06/address-nation-president>

¹⁷ Remarks by President Obama at the Closing Session of the Nuclear Security Summit. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/04/01/remarks-president-obama-closing-session-nuclear-security-summit>

¹⁸ Gaouette N. Obama on the future of terrorism after bin Laden raid. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edition.cnn.com/2016/05/02/politics/obama-terror-doctrine-bin-laden-raid/index.html>

В статье рассматривается внешняя политика США при администрациях Барака Обамы в контексте борьбы с международным терроризмом. Основной акцент делается на

пересмотре подходов к применению силовых и несиловых средств во внешней политике Белого дома. Администрация подчеркивает необходимость перехода от модели ведения крупномасштабных силовых действий к проведению точечных контртеррористических операции. Вашингтон выступает за активное международное партнерство, дипломатический диалог и финансовую помощь странам-союзникам в противостоянии распространению терроризма.

Ключевые слова: США, силовые и несиловые средства, терроризм, Барак Обама.

The article describes the changes in US foreign policy under the Obama administration in the fight against international terrorism. The main emphasis is put on their view of approaches to the use of power and non-power facilities in foreign policy of the White House. The administration stressed the need to move from a model of conducting large-scale security operations to the point of counterterrorism operations. Washington has argued for an active international partnership, diplomatic dialogue and financial assistance to the countries-allies in opposing to the spread of terrorism.

Keywords: the United States of America, power and non-power facilities, terrorism, Barack Obama.